Türk Müziği, Haziran 2025
5(2), 89-109, e-ISSN: 2822-3195
turkmuzigidergisi.com

Genç Bilge yayıncılık
gencbilgeyayincilik.com
© 2025

Araştırma Makalesi

Türkiye'de lise kademesinde okutulan müzik programlarındaki dini müzik yapılarının incelenmesi[1]

Serdar Çevik[2*] ve Metin Buzduğu[3]

Cizre İsmail Ebul-iz Bilim ve Sanat Merkezi, Şırnak, Türkiye

Makale Bilgisi

Geliş: 11 Aralık 2024
Kabul: 28 Nisan 2025
Online Yayın: 30 Haziran 2025

Anahtar Kelimeler
Dinî mûsikî
Form
Müzik eğitimi
Öğretim programı
Türk müziği

2822-3195 / © 2025 TM
Genç Bilge Yayıncılık tarafından yayınlanmakta olup, açık erişim, CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye genelinde ortaöğretim kademesinde faaliyet göstermekte olan eğitim kurumu türlerinde, "Müzik" ve "Dinî Mûsikî" dersleri kapsamında okutulmakta olan öğretim programlarında dinî mûsikînin yerinin ve formlarının incelenmesidir. Bu doğrultuda çalışmada Türk Müziği formları ve Geleneksel Türk Müziği formları tanıtılmış, dinî müzik ve dinî mûsikî hakkında bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın amacından hareketle belirlenen araştırma sorularına göre nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan betimsel analiz metoduyla gerçekleştirilmiş olan araştırmada verilerin analizi için doküman analizi yönteminden faydalanılmıştır. Çalışmada ortaöğretim kademesindeki eğitim kurumu türlerinde verilmekte olan "Müzik" ve "Dinî Mûsikî" dersleri için Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanmış olan öğretim programlarından faydalanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre ortaöğretim kademesinde hizmet veren eğitim kurumu türlerine göre en dikkat çeken nokta, gerek "Müzik" dersinin gerekse "Dinî Mûsikî" dersinin haftalık saatinin az olması, işlenen dersin sadece belirli sınıf düzeylerinde kalmasıdır. Öğretim programları incelendiğinde ise dinî mûsikî formlarına sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Türk kültürünün, gelenek ve göreneklerinin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir araç olan dinî mûsikînin eğitimine ilişkin elde edilen sonuçlardan hareketle öneriler sunulmuştur.

Makaleye atıf için

Çevik, S. ve Buzduğu, M. (2025). Türkiye'de lise kademesinde okutulan müzik programlarındaki dini müzik yapılarının incelenmesi. *Türk Müziği,* 5(2), 89-109. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15516381

Giriş

Bilimin ve sanatın bir dalı olarak mûsikînin, tarihsel süreç içerisinde medeniyetlerin sosyo-kültürel yapısında yer alan temel ögelerden birisi olmaya başladığı görülmektedir. Mûsikînin, sözü edilen medeniyetler içinde bilhassa dinî ayinler kapsamında yer almış olması, kültürel açıdan dinî mûsikînin tarihsel süreç içerisinde son derece eski dönemlerde olduğunu da göstermektedir. Sözü edilen kültürün en değerli kaynağının ise kişilerin dinî açıdan gerçekleştirdikleri eylemler, hayatlar ve inançlar olduğu ifade edilebilir.

Dinî törenler sırasında din adamları tarafından söylenen yalın ezgiler, sözü edilen müziğin Türk kültürü kapsamındaki ilk örneği olduğu düşünülmektedir. Tarihsel süreç incelendiğinde, Yunan filozoflar tarafından müzik bilime dair öne sürülen fikirleri kendi kültürüne göre geliştirmiş olan Türk bilim insanları, zamanla bu alanda birçok eser

1 Bu makale, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nda Serdar ÇEVİK tarafından yazılan yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

2 Sorumlu yazar: Müzik Öğretmeni, Cizre İsmail Ebul-iz Bilim ve Sanat Merkezi, Şırnak, Türkiye. sercevik84@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8981-4139
3 Dr. Öğrt. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye, mbuzdugu@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6298-7603

üretmiş, bu sayede de Türk mûsikîsi nazariyatı oluşum sürecine girmiştir (Karışman, 2023, s. 1). Bu noktada, söz konusu nazariyatın oluşumu devam ederken, aynı zamanda dünya genelinde ve Türk topraklarında mûsikînin bireylerin ruhsal açıdan iyi oluşları üzerinde önemli etkiler yarattığına, bununla birlikte dünya üzerindeki diğer canlılara da pozitif anlamda etkilerde bulunduğuna dair tespitler ortaya konmuştur.

Türk folklorunda Orta-Asya Türk kültürü kapsamında hayvanlar ile müzik arasındaki ilişkiyi konu edinen pek çok efsane, öykü ve rivayet, bilhassa hayvanlar bakımından müziğin ne derece önemli bir tedavi ögesi olduğunu ortaya koymakta, müziğin Türk toplum yapısında ne derece fonksiyonel olduğu gösterilmektedir (Colombe, 2012, s. 11).

Mûsikînin bireyler üstünde psikolojik açıdan etkilerinin olduğu son yüzyılda her daim vurgulanmakta, hatta sözü edilen etkinin yalnızca bireyler üstünde olmadığı, farklı canlı türleri üstünde de stresi azaltan bir etkisinin bulunduğu pek çok bilimsel çalışma ile ifade edilmektedir. Mûsikînin sözü edilen etkileri, onun kimi zaman bilim insanlarınca bireylerdeki psikolojik bir rahatsızlığın tedavi edilmesinde kimi zaman ise başka canlılardan (bilhassa hayvanlardan) daha fazla verim elde edebilmek için kullanılmasına yol açmıştır (Sezer, 2011, s. 1474).

Mûsikînin ifade ve öğrenme becerisi üzerine etkisi olduğu da yapılmış olan araştırmalar neticesinde ortaya konmuştur. Müziğin, öğrencilerin; yapıcı ve estetik düşünme potansiyelleri ile akademik başarılarını arttırdığı, kendilerini ifade etme şekillerini geliştirdiği, daha hızlı okuma ve yazma becerisi edindirdiği ve öğrenme güçlüğü bulunan çocukların eğitimlerine katkı sunduğu belirlenmiştir (Can, 2000).

XX. asrın ortalarına doğru, II. Dünya Savaşı esnasında, yaralı olan askerlerin tedavilerinin gerçekleştirildiği hastanelerde mûsikîden faydalanılmış, söz konusu durumun askerlerin iyileşmesindeki etkisi fark edildiğinde ise mûsikîyle tedavi uzmanlarının arttırılması kararlaştırılmıştır (Çoban, 2005, s. 39-40).

Mûsikînin canlılar üzerindeki etkilerinin araştırıldığı farklı çalışmalarda ise stresi azalttığı tespit edilmiştir. Sözü edilen araştırmalardan Fukui ve Toyoshima (2008, s. 765-766) ile İşkey (2008, s. 1-3) insanlar ile Uetake vd. (1996, s. 175) tarafından yapılan çalışma inekler ile Jonge vd. (2008, s. 138) tarafından hazırlanan çalışma domuzlar ile Angelucci (2007, s. 152) tarafından gerçekleştirilen çalışma farelerle, Vasantha vd. (2003, s. 25-26) ile Papoutsoglou vd. (2007, s. 61) tarafından ortaya konan çalışma da balıklarla gerçekleştirilmiştir.

Canlılar ve toplumlar üstünde son derece kuvvetli etki yarattığı gözlemlenmiş olan mûsikîden yola çıkıldığında, söz konusu mûsikînin günümüz gençleriyle gelecek kuşaklara aktarımı ve kültürün sürdürülebilmesi açısından toplumsal bir gereklilik olduğu söylenebilir. Sözü edilen yönleriyle değerlendirildiğinde genelde mûsikînin, özelde ise dinî mûsikînin eğitim süreci içerisinde, bütün öğretim kademeleri kapsamında uygulanmakta olan müfredatlardaki konumu tartışılmakta olan bir konudur. Zira dinî mûsikî ögelerinin, bilhassa da dinî mûsikî formlarının müfredat çerçevesindeki konumu, dinî mûsikînin öğretilmesine doğrudan etki edebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında ise Türkiye genelinde faaliyet gösteren eğitim kurumlarında sunulan müzik eğitimlerinin incelenmesinin ve bu doğrultuda içerik ve zaman bakımından dinî mûsikînin nasıl konumlandırıldığının tespitinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Müzik eğitiminin Türkiye'de verilmekte olduğu eğitim kurumları, müzik eğitiminin her alanına hitap eden müzikal eğitimler sunarken, aynı zamanda müzik eğitimiyle ve müzikle bağlantısı bulunan tüm sahne sanatlarını da bir araya getirmektedir. Bahse konu eğitim kurumları içerisinde alanlarında uzman virtüöz, eğitimci ve sanatçıların yetiştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Yayla, 1999, s. 9). Bu doğrultuda Türkiye'de sunulan müzik eğitimi türlerinin; genel müzik eğitimi, özengen müzik eğitimi ile mesleki müzik eğitimi şeklinde üçe ayrıldığı söylenebilir. Bununla birlikte, gerek formlar gerek usuller gerekse makam sayısı ve anlayışı bakımından çok çeşitlilik arz eden bir yapısı bulunan Türk Müziği, ortaya konan sınıflandırmaya göre; Türk Sanat Müziği türleri, Türk Halk Müziği türleri, dinî müzik ve eğlence müziği türleri olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Türk Müziğinde yapılan bir diğer sınıflama ise formlar ile ilgilidir.

Türk Müziğinin Formları

Müzik formu, müzikle alakalı bir eserin planı, bir diğer ifadeyle genel yapısıdır. Form tabiri, belirli bir eserdeki prosedürlerin belirtilmesi ya da standart bir türün ifade edilmesi anlamında kullanılmaktadır. Edebiyat kapsamında bulunan şiir, roman gibi değişik formların olmasının yanında müzik içerisinde de sözlü ve sözsüz pek çok sayıda form yer almaktadır. Türk Sanat Müziği içerisinde aynı makamda bestelenmiş olan eserler olmasına karşın, sözü edilen yapıtların arasında şarkı, gazel, türkü gibi değişik formlara da yer verilmektedir. Müzikal formlar, bir müzik eserinin

düzenlenme sürecine yardım edebilmeyi amaç edinmektedir. Bir eserde forma yer verilmemesi halinde eser, dinleyen kişilere kopuk, hatta karmaşık gelmektedir. Bu nedenle, söz yazarı ya da besteci, sözlerini ya da eserini oluşturmadan önce bir plana bağlı olarak yol almalıdır. Müzikle ilişkili bir eserin formu ile alakalı ipuçları; metin aracılığıyla, harmonik yapı ile yeni ve zıt materyallerin tanıtılmasıyla ve melodik materyallerin tekrarlanması yolu ile bulunabilmektedir (Cangal, 2008).

Formlar, her sanat dalı içinde yer almakta ve sanat eserleri bu formlar sayesinde yerini bularak değer kazanmaktadır. Mimari, heykel ve resimde yer alan formlar hemen fark edilebildiği için tanınabilmesi ve anlaşılabilmesi diğer sanatlara kıyasla daha kolay olmaktadır. Bununla birlikte, müzik alanında bir eserinin bütününün dinlenmesine gereksinim duyulmaktadır (Şenel, 1982, s. 2).

Mimari eserler düşünüldüğünde binalar, çeşmeler, köprüler, edebiyat düşünüldüğünde; şiirler, romanlar ön planda yer alırken, müzik düşünüldüğünde sonatlar, şarkılar, rondolar başlıca formları oluşturmaktadır. Kuruluş düzeni açısından her form kendisine has bir özelliktedir (Çalışkan, 2014, s. 18).

Müzikal anlamda formlara ilişkin bilgilerin öğrenilmesinde; yorumculuk, bestecilik, araştırıcılık, dinleyicilik ve öğreticilik amaçlanmaktadır. Cangal (2008), sözü edilen amaçları ayrıntılı bir bicide şöyle ifade etmiştir;

- Müzik formları bir bakıma bestecilik bilgisi şeklinde dile getirilmektedir. Yaratıcılık kapasitesi bulunan bir birey, melodi, ritim, armoni gibi iç yapısal ögeleri/malzemeleri var olan bestecilik bilgileriyle harmanlamakta ve besteler oluşturabilmektedir.
- Yöneticiler ve icracılar gibi müzik ile iç içe olan bireylerin, eserin formuyla alakalı geniş bir bilgisi olması gereklidir. Bir eserin anlaşılır ve güzel bir biçimde yorumlanması, o eserin özelliklerine ve yapısına hâkim olmak ile mümkün olabilir.
- Bir müzik insanının bahsedilen bilgilere hâkim olması, müzikal manada kültürünün genişlemekte olduğunu göstermektedir. Bununla beraber müzik öğretmenleri, müzik formlarını okullarda az da olsa öğretecekleri için, sözü edilen detaylar hakkında bilgi sahibi olmak mecburiyetindedirler.
- Bestecilerin, eserler üzerinde yapmayı planladıkları tahlil ve çözümlemeler, ancak o eserlerin kapsamlı bir biçimde anlaşılabilmesi sonucu mümkün olabilmektedir.
- Eserlerin kurulumu ile formlarını hem bilip hem de çözümleyip dinlemek, eserlerin çok daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlayacağı için, bir dinleyici konumunda da müzik formları hakkında bilgi sahibi olunmasında fayda bulunmaktadır.

Cangal (2008) tarafından dile getirilen söz konusu amaçlardan da anlaşılacağı üzere, müzikal formların öğrenilmesi ve öğretilmesinin pek çok önemi bulunmaktadır. Bu noktada geleneksel Türk Müziği formları hakkında bilgiler vermek yerinde olacaktır.

Geleneksel Türk Müziğinin Formları

Geleneksel Türk Müziğinde en dikkat çeken özellikler arasında ezgilerin yapısal özellikleri veya kurulum şekilleri yer almaktadır. Dünya genelindeki tüm müzik eserlerinde olduğu üzere, müziğin de şekilsek yönünü belirleyen bazı ögeler bulunmaktadır. Bu ögeler genellikle kullanıldığı alandan yola çıkılarak; "askeri müzik", "klasik müzik" ve "eğlence müziği", icra organlarından yola çıkılarak; "sözlü müzik" ve "çalgı müziği", icranın yapılmakta olduğu mekândan yola çıkılarak; "oda müziği"," kent müziği" ve "tekke müziği", icra tarzlarından yola çıkılarak; "usullü ezgiler" veya "serbest ezgiler" biçiminde kategorize edilmektedir. Türk müziğinin ezgi temelli kurgusu ve bahse konu kurgunun sosyal ve toplumsal açıdan yansımaları da müziğin formuna doğrudan etki etmektedir. Bu noktadan hareketle, Geleneksel Türk Müziği formları; "sözlü müzik" ve "çalgı müziği" olarak ikiye ayrılmış sözlü müziğin de "dinî müzik" ve "lâdinî müzik" olarak iki bölümden oluştuğu belirtilmiştir (URL-1, 2024). Sözü edilen bölümlerin içinde ayrıca çok fazla sayıda formal özelliğe sahip ezgiler de yer almaktadır. Buna göre, dini formlar içerisinde; Miraciye, Na't, Mevlevi Ayini, Durak, Ezan, İlahi, Sugul, Salat, Temcid, Tekbir, Tesbih, Münacat, Selam ve Mevlid yer almaktadır. Çalgısal müzik grubuna ise Medhal, Peşrev, Taksim, Oyun Havası, Aranağme ve Saz Semaisi bulunmaktadır. Lâdinî müzik formları arasında ise

Semai, Şarkı, Besye, Kâr, Köçekçe, Gazel ve Türkü sıralanabilir. Bu noktada, çalışmanın konusundan hareketle dinî müzik üzerinde durulmuştur.

Dinî Mûsikî

İnsanlığın dünya üzerindeki varlığı ile birlikte ortaya çıkan olgular arasında din de yer almaktadır. İlk çağlardan bu yana bireyler yaratıcının mevcudiyetini kabullenmiştir. Sözü edilen hususun belli başlı birçok sebebi bulunmaktadır. Bunların arasında yeryüzündeki ve kâinattaki her şeyin varlığını sorgulamaları ve bunun neticesinde yaratıcının mevcudiyetine olan mutlak inanç ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte insanoğlu, yaşam sürecinde başına gelen her şeyin Yaradan aracılığıyla gerçekleşmiş olduğuna inanmıştır. Bunun doğal sonucu olarak dinler oluşmuştur. Her din, kendi içinde belli başlı izahatlar ile Yaradan'ı, varoluş sürecini, insanların uyması gerekli görülen kuralları ve ne şekilde tapınılması gerektiğini açıklamaktadır. Zamanın ilerlemesi ile inanılmakta olan dinlerde değişiklikler olabilmekte ve farklı dinler de ortaya çıkabilmektedir. Pek çok dinde Yaradan tarafından görevlendirilen, dinin yayılması ve Yaradan'ın yüceliğinin anlatılması vazifeleri verilen peygamberler de vardır. İslâmiyet de sözü edilen dinler arasında yer almaktadır.

Dinî törenler esnasında din adamları tarafından söylenen yalın ezgilerin, müziğin Türk kültür tarihi için ilk örnekler arasında yer aldığı düşünülmektedir. Sözü edilen tarihsel süreç içerisinde, Yunan filozofların müzik bilimine yönelik fikirlerini geliştirmiş olan Türk bilim insanları, bu alanda birçok eser ortaya koyarak Türk müziği nazariyatının oluşma sürecini başlatmıştır (Karışman, 2023, s. 1).

Çoğunlukla "Türk Din Mûsikîsi" adıyla kullanılan bu alanın ismi, birtakım kaynaklarda "dinî mûsikî" (Sezgin, 1991:1), birtakım kaynaklarda "dinî Türk mûsikîsi" (Özalp, 1992:42) birtakım kaynaklarda da "Türk din mûsikîsi" (Demirci, 2017) şeklinde kullanılmaktadır. Bu aşamada "Türk" tabiri ile kastedilen; "Türk ırkı ili sınırlandırılmayan, Türklerin idaresindeki bölgede gelişen kültür" ifadesidir. Söz konusu sebeple, Mısır'da doğmuş bir bestekârın ortaya çıkarttığı eser de sözü edilen repertuara eklenebilmektedir. "Din" kelimesinden ise "mûsikînin dinî ve tasavvufî amaçla icra edilmesi" ile "zikir, ibadet, tefekkür" gibi dinî ayinlerde kullanılması" kastedilmiştir (Tıraşçı, 2018:206). Mûsikî kelimesinin "ses sanatı" manasına gelmesinden hareketle Türk din mûsikîsi veya dinî mûsikî kısaca; Türklerin egemenliğinde olan coğrafyalarda gelişen, dinî-tasavvufî duyguları bulunan müziksel, dinî ve kültürel bir kavramdır.
Dinî mûsikî, kişilerin dini görevlerini yerine getirmelerinde kabul görmekte olan İslam müzik kültürü ile sentezlenmesi sonucunda ortaya çıkan bir müzik türüdür. Mabetlerde başlayan icrası, devamında diğer dinî görevlerin icrasına da uzamıştır. İslâmiyet'in kabulü ve Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla beraber son derece geniş bir coğrafyada, değişik uluslarla asırlarca etkileşim içinde varlığını devam ettiren Türk müziğinin ve onun vazgeçilmesi ögesi olan Türk din mûsikîsinin kültürel manada zengin bir mirasa sahip olduğu bilinen bir gerçektir (Deniz, Deniz, Can ve Grançer Okay, 2010).

Dinin, toplum yaşamındaki ehemmiyetinden hareketle, dinî mûsikînin de toplumdaki ehemmiyetinin yüksek olduğu söylenebilir. Nitekim her gün, günde beş vakit okunmakta olan ezan nağmeleri, camilerde yapılan ibadetler esnasında icra edilen Kur'an-ı Kerim Kıraati, müezzinlik çalışmaları, doğum, sünnet, ölüm, düğün gibi törenler sırasında okunmakta olan ilahi, salâ, mevlid gibi icraların her birisi, dinî mûsikî kapsamında yer alan formlar olarak dikkat çekmektedir (Sevinç, 2017). Toplumsal anlamda da önemli bir misyonu bulunan dinî mûsikînin eğitim kurumlarında ders ve içerik olarak ne düzeyde sunulduğu hususu da bu yönleriyle incelenmeye değer bir konu olarak görülmüş, bu durum, çalışmanın temelini oluşturmuş ve buna göre, Türkiye genelinde faaliyet gösteren lise kademesindeki eğitim kurumlarının Müzik dersi öğretim programlarında dinî mûsikî formlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Gerek maddeyi gerekse kâinatı tasarıma dönüştürebilmekte olan mûsikî, kişinin gerçekliğinin içerisinde bulunan ve bu gerçeklikleri eşi olmayan rüyalara dönüştüren çok katmanlı bir sanat olması ile sanatın içinde son derece mühim bir yerde bulunmaktadır. Mûsikîde ön plana çıkan özellikler; zamanın değiştirilmesi, sesin tablolar haline dönüştürülmesi ve duyguların şekillendirilmesi şeklinde sıralanabilir. Manevi hayat mûsikîde fikir yaşamının ötesinde yer almaktadır. İnsanlar, mûsikî ile kendi hislerini duyabilmekte, hatta işitebilmektedir. Tema içerisine kurgulanan mûsikî yapısının, tam olarak disiplin gerektiren sanatın bir ifadesi biçiminde görülmesi ise doğru değildir. Zira mûsikî, gizemlerle bezenen

hislerin, sonsuz ile iletişime geçen dünya anlamının bir bakıma simgesidir (Özalp, 2000, s. 14). Bu yönleriyle analiz edildiğinde mûsikînin sanat içinde son derece farklı ve önemli bir konumda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Sanatın yanı sıra mûsikînin bireylerin iyi oluşlarına da katkıda bulunduğu ifade edilmektedir. Geçmiş medeniyetlerden bu yana bireyler, gerek tinsel gerekse fiziksel problemlerine yanıt bulabilmek adına asırlar boyu pek çok tedavi yönteminden faydalanmışlardır. Tarihsel süreç içerisinde eğlence, askeri, büyü ve dini amaçlar için yapılmış olan mûsikîninse hasta insanların sorunlarına çare aramak için sık sık başvurulan bir yöntem olduğu anlaşılmaktadır (Karahan, 2006, s. 1). Mûsikî bu amaca yönelik olarak kendisine özgü ifade edilme şekli ve tarzıyla, bireylerin genellikle ruhlarına seslenmektedir. Bu doğrultuda mûsikî ile tedavi, bireylerin toplumsal, psikolojik, fiziksel ve bilişsel gereksinimlerine cevap verebilmek adına mûsikîye has faaliyetlerden yararlanmaktadır (Ak, 1994, s. 3).

Müzik, toplumları düşünsel ve duygusal biçimde etkisi altına alan bir özelliğe sahip olduğundan, bireylerde manevi duyguların kuvvetlenmesi hususunda önemli etkileri olduğu düşünülmüş, bununla ilişkili olarak da mûsikînin dinlendirici ve rahatlatıcı etkilerinin bulunduğu belirlenmiştir (Somakçı, 2003, s. 131). Mûsikîyle tedavi zaman içerisinde, ritim ve ezgilerin belli bir uyum içerisinde kullanılması ile bireylerin değişen pek çok ruhsal durumunu düzenlemek amacıyla kullanılmakta olan sistematik bir yönteme dönüşmüştür. Sözü edilen tedavi biçimi, toplumların inanış ve kültürlerine bağlı değişiklikler göstermiştir (Ak, 2006, s. 220). Mûsikîyle tedavi konusunda birçok müzik insanı, hekim ve filozof araştırmalar gerçekleştirmiş ve söz konusu amaç ile müziği gerek bireylerin psikolojik iyi oluşları için gerekse iletişim kurabilmek için değerlendirmişlerdir. Bu yönüyle bakıldığında da mûsikînin birey yaşamında ne derece önemli bir konumda yer aldığı anlaşılmaktadır.

Toplumsal yaşamın birçok alanında kendisini göstermekte olan; inanç, değer ve kültürün devamlılığı adına oldukça önemli bir konumda yer alan dini mûsikînin ise eğitim kademeleri kapsamında öğretiliyor olması da bir o kadar değerli bir husustur. Bunun yanında, Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından dinî mûsikîye dair sunulan eğitim süreçlerinde pek çok problemle karşılaşıldığı ve hâlihazırda birçok eğitim kademesi içerisinde faaliyet gösteren okulların müfredatlarında dinî mûsikîye yeterince önem verilmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, hazırlanan bu çalışmanın önemini ve gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Amacı

Türkiye'de lise düzeyinde farklı okul yapılanmaları bulunmaktadır. Bu eğitim kurumlarındaki müzik müfredatının içeriğinde ise dini müziğe yer verilmektedir. Bu öğretim müfredatlarında hangi dinî mûsikî formlarının bulunduğunun incelenmesi ise bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın temel problemi; "Türkiye'de lise düzeyindeki müzik müfredatlarında yer alan dinî mûsikî formları nelerdir?" olarak belirlenmiş, bu temel problemden hareketle alt problemler ise aşağıdaki gibi düzenlenmiştir;

- Türkiye'de hizmet veren Anadolu Liseleri müzik müfredatlarında yer alan dinî mûsikî formları nelerdir?
- Türkiye'de hizmet veren Sosyal Bilimler Liseleri müzik müfredatlarında yer alan dinî mûsikî formları nelerdir?
- Türkiye'de hizmet veren Fen Liseleri müzik müfredatlarında yer alan dinî mûsikî formları nelerdir?
- Türkiye'de hizmet veren Spor Liseleri müzik müfredatlarında yer alan dinî mûsikî formları nelerdir?
- Türkiye'de hizmet veren Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri müzik müfredatlarında yer alan dinî mûsikî formları nelerdir?
- Türkiye'de hizmet veren Güzel Sanatlar Liseleri müzik müfredatlarında yer alan dinî mûsikî formları nelerdir?
- Türkiye'de hizmet veren Anadolu İmam-Hatip Liseleri müzik müfredatlarında yer alan dinî mûsikî formları nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Milli Eğitim Bakanlığı ortaöğretim müzik dersi öğretim programlarında dinî mûsikî formlarının incelenmesi amacıyla hazırlanmış olan bu çalışmada nitel araştırma modelinden faydalanılması kararlaştırılmış ve bu vesileyle de doküman analizi kullanılmıştır. Bu noktada nitel araştırma kavramı; "toplumsal olguların ilişkili oldukları ve bulundukları noktada

doğal görünüşleriyle gözlem, görüşme veya dokümanların değerlendirilmesiyle bilgilerin edinilmesi ve söz konusu bilgilerin analiz edilerek kurama dönüştürülmesi" şeklinde tanımlanmıştır (İslamoğlu, 2009, s. 180). Bu aşamada kastedilmekte olan "kurama dönüştürme" Ekiz (2015, s. 69) tarafından; "mevcutta toplanan bilgilerden yola çıkılarak yeni, bilinmeyen birtakım bilgilerle harekete geçilmesi ve elde edilmiş olan birtakım neticelerin bu bilgilerle ilişkili olarak açıklanmasına yönelik modelleme çalışması" şeklinde açıklanmıştır. Nitel araştırmalar kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar, çoğunlukla amaç ve nitelik açısından oldukça çeşitlilik arz etmektedir.

Doküman analizi ise Ekiz (2015, s. 70) tarafından; "çalışmanın kapsamına bağlı olacak şekilde istenirse hususi istenirse resmi kayıtların bir araya getirilmesi, sistematik olarak incelemelerde bulunulması neticesinde değerlendirilmesi adımlarında kullanılmakta olan bir veri toplama aracı" şeklinde dile getirilmektedir. Araştırmanın konusu ile ilgili içerik sunmakta olan yazılı dokümanların çözümlenmesi sürecini içeren söz konusu teknik, gözlemin ya da görüşmenin gerçekleşmesinin muhtemel olmadığı hallerde bir başına verilerin toplanmasıyla veya kullanılan başka araştırma yöntemleri ile bir arada kullanılması sonucu çalışmanın kapsamının genişlemesini ve geçerliliğinin arttırılabilmesini sağlamak için kullanılan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 188-189).

Dokümanlar

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar müzik dersi öğretim programları kapsamı içerisinde, tüm eğitim kademelerinde olduğu gibi ortaöğretim kademesinde de birtakım değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada incelenen programlar, 2018 senesinde çıkartılmış ve hâlihazırda ortaöğretim düzeyinde yürürlükte olan öğretim programları olduğundan, çalışmanın evreni de söz konusu öğretim programları oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın örneklemi ise ortaöğretim düzeyinde hizmet sunan eğitim kurumu türlerinin hâlihazırda sunmakta oldukları müzik dersi öğretim programları içindeki dinî mûsikî formlarından oluşturulmuştur. Tablo 1, Türkiye'deki lise kademesine bağlı eğitim kurumu türlerinde okutulmakta olan ve müzik dersini de kapsayan öğretim programlarını göstermektedir.

Tablo 1. Türkiye'deki lise kademesine bağlı eğitim kurumu türlerinde okutulmakta olan ve müzik dersini kapsayan öğretim programları

No.	Öğretim Programı	İlgili Eğitim Kurumu Türleri
1	Müzik Dersi Öğretim Programı (9-12. Sınıflar)	Anadolu Liseleri
		Sosyal Bilimler Liseleri
		Fen Liseleri
		Spor Liseleri
		Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri
2	Türk İslâm Mûsikîsi Öğretim Programı	Güzel Sanatlar Liseleri
3	Dinî Mûsikî Dersi Öğretim Programı	Anadolu İmam Hatip Liseleri

Araştırmaya ilişkin yukarıda belirtilen kaynaklara, internet üzerinden 2022-2023 eğitim-öğretim yılı başı itibarıyla erişilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın paylaştığı verilerden hareketle Talim Terbiye Kurulu'nun resmi internet adresinden indirilmiştir.

Analiz

Araştırmaya bağlı veriler; Türkiye'deki tüm eğitim-öğretim kademelerinde okutulan müzik müfredatlarının incelenmesi ve sözü edilen müfredatlarda yer alan dinî mûsikî yapıların ağırlıklı olarak lise kademesinde yer aldığının belirlenmesi sonucu, lise kademesindeki tüm okul türlerinde okutulmakta olan müzik müfredatlarının içerik analizi ile analiz edilmesi neticesinde elde edilmiştir. Bu süreçte dinî mûsikî yapının tamamı incelenmiş ve elde edilen tüm veriler analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır.

Bulgular

Bu başlıkta, dinî mûsikî formlarının Türkiye'deki lise kademesinde verilen müzik öğretim programlarındaki yerine ilişkin yapılan analizler sonucu ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışmada ortaöğretim kurumları arasındaki Anadolu Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Fen Liseleri, Spor Liseleri, Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri ile Güzel

Sanatlar Liseleri ve Anadolu İmam Hatip Liseleri haftalık sunulan Müzik dersi ile öğretim programlarında yer verilen dinî mûsikî formları olacak şekilde iki grup içerisinde analizleri yapılmıştır. Söz konusu eğitim kurumlarında, doğrudan bir dinî mûsikî dersine yer verilmemiş, bu sebeple müzik dersi üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir.

Anadolu Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Fen Liseleri, Spor Liseleri ve Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerindeki Müzik Dersleri

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde çalışmalar gerçekleştiren eğitim kurumu türleri içerisinde Müzik dersinin farklı içerik ve eğitim sürelerine göre işlendiği görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu ortaöğretim kurumları için haftalık ders çizelgeleri Fotoğraf 1, Fotoğraf 2, Fotoğraf 3, Fotoğraf 4 ve Fotoğraf 5 şeklinde çalışmanın "Ekler" bölümünde sunulmuş, ayrıca Tablo 1'de de her lise türünde okutulmakta olan Müzik ya da Dinî Mûsikî dersinin sınıflar düzeyinde ders saatleri paylaşılmıştır.

Tablo 2. Türkiye'deki farklı lise türlerindeki Müzik/Dinî Mûsikî dersinin ders saatleri (MEB, 2024)

Lise Türü	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf
Anadolu Lisesi	2/-	2/-	2/-	2/-
Sosyal Bilimler Lisesi	2/-	2/-	2/-	2/-
Fen Liseleri	2/-	2/-	-/-	-/-
Spor Liseleri	-/-	-/-	2/-	2/-
Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri	2/-	2/-	2/-	-/-
Güzel Sanatlar Liseleri	2/-	2/-	2/-	2/2
Anadolu İmam Hatip Liseleri	2/-	1/-	1/2	1/2

Tablo 1'de gösterildiği üzere, Anadolu Liselerinde "Ortak Dersler" kategorisi içerisinde bulunan "Görsel Sanatlar/Müzik" dersi, her sınıf düzeyinde olacak şekilde haftada ikişer saate göre planlanmıştır. Sosyal Bilimler Liselerinde ise Anadolu Liseleri için haftalık ders saati çizelgesine benzer olacak biçimde, "Ortak Dersler" kategorisi içerisinde, "Beden Eğitimi ve Spor/Görsel Sanatlar/Müzik" dersinin bütün sınıf seviyelerinde ikişer saat işlendiği anlaşılmaktadır. Fen Liseleri için belirlenen haftalık ders çizelgesi incelendiğinde, "Ortak Dersler" kategorisi içerisinde bulunan "Görsel Sanatlar/Müzik" derslerinin yalnızca 9 ile 10. sınıf seviyelerinde haftada ikişer saat olduğu görülmektedir. Spor Liseleri için haftalık ders saati çizelgesinde ise Spor Liselerinde 11 ile 12. sınıf seviyelerinde "Seçmeli Dersler" başlığı altındaki "Seçmeli Müzik" dersinin bir haftada sadece iki saat olacak biçimde sunulması dikkat çekmektedir. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri kapsamında "Ortak Dersler" kategorisinde "Beden Eğitimi ve Spor/Görsel Sanatlar/Müzik" dersleri içerisinde yer alan Müzik dersi ise ortaöğretim kademesinin 12. sınıfı dışında tüm sınıf seviyelerinde ikişer saat olacak biçimde verilmektedir. Lise seviyesinde hizmet veren Güzel Sanatlar Liselerinin haftalık ders çizelgeleri kapsamında dinî mûsikî ile alakalı "Türk İslam Mûsikîsi" dersi yer almaktadır. Bahse konu ders, yalnızca 12. sınıf seviyesinde ve haftada ikişer saat olacak şekilde hazırlanmıştır. Anadolu İmam Hatip Liseleri kapsamında seçmeli ders kategorisi içerisinde "Türk İslam Sanatları" başlığında yer alan "Dinî Mûsikî" dersinin yalnızca 11 ile 12. sınıf seviyelerinde, haftada ikişer saat verilmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Anadolu Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Fen Liseleri, Spor Liseleri ve Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerindeki Müzik Dersi Öğretim Programlarında Dinî Mûsikî Formları

Yukarıda haftalık ders saat çizelgeleri sunulan beş tür ortaöğretim kurumunda, "Genel Müzik" dersiyle birlikte "Seçmeli Müzik" derslerinin sunulduğu anlaşılmaktadır. Her iki dersle alakalı Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca 2018 senesinde hazırlanmış ve yürürlüğe girmiş olan "Müzik Dersi Öğretim Programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)" adlı öğretim programında, öğrenme alanı merkezli bir yaklaşım temel alınmaktadır. Bu kapsamda program özelinde her sınıf düzeyinde; "Müziksel Algı ve Bilgilenme", "Dinleme-Söyleme", "Müzik Kültürü" ve "Müziksel Yaratıcılık" olacak şekilde dört öğrenme alanı bulunmaktadır. Sözü edilen öğretim programında dinî mûsikî formlarına yönelik yapılan analizlerde şu bulgulara ulaşılmıştır;

10. sınıf seviyesinde yer alan Dinleme-Söyleme öğrenme alanı kapsamı içerisinde "Türk Sanat Müziği ve dinî müzik eserlerini dinler" kazanımına yer verildiği ve bu kazanım dâhilinde dinî mûsikî içerisinde bulunan Saba ve Rast makamları ile formlara (ilahi) yer verildiği tespit edilmiştir.

11. sınıf seviyesindeki "Müzik Kültürü" öğrenme alanında bulunan "Müzik formlarını ayırt eder" kazanımında belirtilen ilahi ve mevlid formları, dinî mûsikî formları olarak saptanmıştır.

12. sınıf seviyesinde yer alan "Dinleme-Söyleme" öğrenme alanı içerisinde yer verilen "Türk müziğine dair makamsal eserleri icra eder" kazanımında belirtilen ezanın, dinî mûsikî formları arasında yer aldığı belirlenmiştir.

12. sınıf seviyesindeki "Müzik Kültürü" öğrenme alanında bulunan "Türk müziği eserlerini dinler ve dağarcığını genişletir" kazanımında ifade edilen Itrî (Segâh Tekbir, Neva Kâr ve Salât-ı Ümmiye) ile Hüseyin Fahreddin Dede (İlahi, Acemaşiran Mevlevî Ayini), dinî mûsikî icracıları ve formları olarak saptanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ortaöğretim kademesi kapsamında hizmet sunan beş tür eğitim kurumu türü içerisindeki Müzik derslerinin öğretim programlarında dinî mûsikî yönünden; tekbir, ilahi, mevlid, ezan ve salât-ı ümmiye formlarına yer verildiği tespit edilmiştir.

Güzel Sanatlar Liselerindeki Türk İslam Mûsikîsi Dersi Öğretim Programında Dinî Mûsikî Formları

Türk İslam Mûsikîsi dersi için hazırlanan öğretim programında, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesi kapsamında yer verilen Milli Eğitimin Temel Prensipleri ile Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları temel alınmıştır. Sözü edilen öğretim programı çerçevesinde öğrencilerde aşağıda sunulan amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir;

- Türk kültüründe mûsikî ile din ilişkisinde mûsikînin gerekliliği ve ehemmiyetini kavrayabilmesi,
- Mûsikînin tanımını, gereğini ve önemini, ayet ve hadisler ile İslam dinindeki konumunu kavrayabilmesi,
- Günümüzde hâlihazırda kullanılan, aynı zamanda da unutulmaya başlayan İslam mûsikîsi formlarıyla alakalı bilgi sahibi olması,
- Tarihsel gelişim süreci açısından Türk-İslam mûsikîsiyle alakalı bilgi edinebilmesi,
- Türk coğrafyasında ve İslâmiyet'i benimseyen ülkelerdeki ilk musikişinaslar ve bu kişilerin eserleriyle alakalı bilgi sahibi olması,
- Türk-İslam mûsikîsi kapsamında kullanılan makamları tanıyarak uygulamalar gerçekleştirebilmesi,
- Türk-İslam mûsikîsi makamlarına uygun olacak şekilde ilahi okuyabilmesi.

12. sınıf seviyesinde haftada ikişer saat olacak şekilde planlaması yapılan Türk İslam Mûsikîsi dersinin içeriği incelendiğinde ise "Mûsikî ve Dinî Mûsikî", "Mûsikînin Tarihi Seyri", "Sosyal Yaşam İçerisinde İslam Mûsikîsi", "Cami Mûsikîsi" ve "Tekke Mûsikîsi" olacak şekilde beş ünitenin bulunduğu belirlenmiştir. Söz konusu ünitelerde dinî mûsikî formlarına yönelik yapılmış olan analizlerin neticesinde aşağıda sunulan bulgulara ulaşılmıştır.

Mûsikî ve Dinî Mûsikî isimli ünitesi kapsamı içerisinde "1.4" nolu koda sahip "İslam Mûsikîsi Formları" isimli kazanımda dinî mûsikînin formları arasında yer alan cami ve tekke mûsikîleri ile ilgili bilgilere yer verildiği görülmüş, bununla birlikte "1.6" kod numaralı "Rast Makamı" başlığına sahip kazanımda dinî mûsikî formları içerisinde yer alan Kur'an-ı Kerim'e, ezana ve kaside hakkında bilgiler bulunduğu tespit edilmiştir.

Mûsikînin Tarihi Seyri, isimli ikinci ünitesi kapsamında "2.3" kod numaralı "Segâh Makamı" başlığına sahip kazanımda dinî mûsikî formlarından Kur'an-ı Kerim'e, ezana ve kaside ile ilgili bilgiler bulunduğu anlaşılmakta, "2.4" kod numaralı "Hüzzam Makamı" başlığına sahip kazanımda dinî mûsikî formlarından Kur'an-ı Kerim, ezan ve kaside ile alakalı bilgiler sunulduğu görülmektedir.

Sosyal Yaşam İçerisinde İslam Mûsikîsi isimli üçüncü ünitesi kapsamında "3.4" kod numaralı "Uşşak Makamı" başlığına sahip kazanımda gerek Kur'an-ı Kerim, Salâ, Kaside ve Kamet gerekse tekbirler, ilahiler ve salât-ı ümmiye olacak şekilde dinî mûsikî formlarıyla alakalı bilgilere yer verilmiş, bunun yanı sıra "3.5" kod numaralı "Hüseyni Makamı" başlığına sahip kazanımda dinî mûsikî formları arasındaki hem Kur'an-ı Kerim, Salâ, Kaside ve Kamet hem de tekbirler, ilahiler ve salât-ı ümmiye konularına değinilmiştir.

Cami Mûsikîsi isimli dördüncü ünitesi kapsamında "4.1" kod numaralı "Kur'an ve Mûsikî" başlığına sahip kazanımda dinî mûsikî formları arasında yer alan Kur'an-ı Kerim üzerinde durulmuş, "4.2" kod numaralı "Cami

Mûsikîsi Formları" başlığına sahip kazanımında dinî mûsikî formlarının arasında yer alan kamet, ezan, sala, tesbihat, tekbir, mihrabiye, telbiye, tekbir, mevlid, temcid, Muhammediye ve miraciye formlarıyla alakalı bilgiler sunulmuş ve "4.3" kod numarasına sahip "Hicaz Makamı" başlığına sahip kazanımda Kur'an-ı Kerim, ezan, kaside, kamet ve salâ gibi dinî mûsikî formları açıklanmıştır.

Tekke Mûsikîsi ünitesi kapsamında ise "5.2" kod numaralı "Tekke Mûsikîsi Formları" başlığına sahip kazanımda nefes, Mevlevi ayini, durak, ilahi, Na't, kaside, Savt, Şuğul ve Mersiye formlarına yer verilmiş, "5.4" kod numaralı "Aylara Göre Mûsikî" başlığına sahip kazanımında dinî mûsikî formları içerisinde yer alan ilahi ile ilgili bilgiler üzerinde durulmuş, "5.5" kod numaralı "Saba Makamı" başlığına sahip kazanımında dinî mûsikî formları arasında yer alan ilahi, kaside, Kur'an-ı Kerim, kamet ve sala formlarının bulunduğu belirlenmiş ve "5.6" kod numaralı "Nihavent Makamı" başlığına sahip kazanımda dinî mûsikî formlarından tekbir, ilahi, Kur'an-ı Kerim, salât-ı ümmiye, kamet, sala ve kasideye yer verildiği saptanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ortaöğretim kademesi kapsamında hizmet veren Güzel Sanatlar Liselerinin 12. sınıf seviyesinde haftada ikişer saat biçiminde verilmekte olan Türk İslam Mûsikîsi dersinde dinî mûsikî formlarına yoğun bir biçimde yer verildiği tespit edilmiştir.

Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Müzik ve Dinî Mûsikî Dersleri

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde 05.08.2022 tarih ve 63 sayılı "Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi" başlıklı karar gereğince Anadolu İmam Hatip Liseleri kapsamında verilmekte müzik ve dinî musiki derslerini de içermekte olan haftalık ders saati tablosu hazırlanmış ve kamuoyu ile paylaşılmıştır. Söz konusu çizelge, çalışmanın "Ekler" bölümünde sunulmuştur. Bu bağlamda, sözü edilen tablo gereği Dinî Mûsikî dersinin; "Mûsikî ve Dinî Mûsikî", "Mûsikîmizin Tarihi Seyri", "Türk Mûsikîsi Nazariyatı", "Cami Mûsikîsi" ve "Tekke Mûsikîsi" olacak şekilde beş üniteden meydana geldiği görülmektedir. Bu doğrultuda, dinî mûsikî formlarına dair yapılmış olan analizler neticesinde ulaşılan bulgular aşağıda sıralanmıştır;

Mûsikî ve Dinî Mûsikî Ünitesi, kapsamında yer verilmiş olan; "Rast İlahiler", "Rast İkindi Ezanı ile Rast Kamet" ve "Rast Makamının Kur'an-ı Kerim'e Tatbiki" şeklinde ifade edilen konuları ile "Dinî mûsikî formları arasında yer alan rast makamını örnekler vasıtası ile icra edebilmektedir" ile "Kur'an-ı Kerim'i rast makamı aracılığıyla okuyabilmektedir" ifadeleri ile paylaşılmış olan kazanımlarda, dinî mûsikî formları arasında yer alan kamet, ilahi ve Kur'an-ı Kerim'e yer verildiği belirlenmiştir.

Mûsikîmizin Tarihi Seyri Ünitesi, isimli ikinci ünitesindeki dördüncü konu olan "Segâh-Hüzzam Makamı" başlığındaki "Segâh İlahiler", "Hüzzam İlahiler", "Segâh-Hüzzam Kamet", Segâh Tekbir, Segâh Akşam Ezanı, Salat-ı Ümmiye", "Segâh-Hüzzam Makamlarında Asr-ı Şerif" bölümlerine yer verildiği, bu doğrultuda da bahse konu ünitede dinî mûsikî formlarından Kur'an-ı Kerim, salat-ı ümmiye, tekbir, ezan, kamet ve ilahiye yer verilmiş olduğu tespit edilmiştir.

Türk Mûsikîsi Nazariyatı isimli üçüncü ünitenin "Uşşak-Hüseyni Makamı" isimli yedinci konusundaki "Uşşak İlahiler", "Hüseyni İlahiler", "Uşşak Cenaze Salatı", "Uşşak Öğle Ezanı, Kamet", "Hüseyni Cenaze Salatı" ve "Uşşak-Hüseyni Makamlarında Asr-ı Şerif" bölümlerine yer verilmiş olduğu, bu noktadan hareketle dinî mûsikî formları arasında kamet, ezan, salat, ilahi ve Kur'an-ı Kerim'e sözü edilen ünite kapsamında yer verilmiş olduğu saptanmıştır.

Cami Mûsikîsi başlığına sahip dördüncü ünite kapsamında dinî mûsikî formlarından cami mûsikîsi formlarına yer verilmektedir. Bu bağlamda, öğretim programı kapsamında sözü edilen ünitede; Kur'an-ı Kerim, kamet, ezan, salâ, tesbihât, tekbir, mihrabiye, mevlid, temcid, Muhammediye ve miraciye formlarından bahsedildiği belirlenmiştir. Ayrıca, "Hicaz Makamı" konusunda; "Hicaz Yatsı Ezanı, Kamet", "Hicaz Makamında Asr-ı Şerif" ve "Hicaz İlahiler" bölümlerine yer verildiği görülmüştür. Bu noktadan hareketle, sözü edilen ünitenin ilgili bölümü kapsamında dinî mûsikî formları arasında yer alan ezan, ilahi, Kur'an-ı Kerim ve kametten bahsedildiği tespit edilmiştir.

Tekke Mûsikîsi başlığında tekke mûsikîsi formlarına yer verildiği, söz konusu formlardan; Alevi-Bektaşi nefesleri, Mevlevî ayini, durak, ilahi, na't, kaside, savt, şuğul, semah, gülbank ve nefes hakkında bilgilerin yer aldığı saptanmıştır. Bununla birlikte "Saba-Acemaşiran Makamları" isimli dördüncü konusu kapsamında "Acemaşiran Makamında

İlahiler", "Saba Makamında İlahiler", "Saba-Acemaşiran Kamet", "Saba Makamında Sabah Ezanı", Saba-Acemaşiran Makamlarında Asr-ı Şerif" bölümlerine yer verildiği, söz konusu bölümlerde ise dinî mûsikînin; kamet, ezan, Kur'an-ı Kerim ve ilahi formlarından bahsedildiği belirlenmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı hizmet sunan Anadolu İmam Hatip Liselerinde dinî mûsikî içeriğe sahip "Dinî Mûsikî" isminde bir dersin olduğu, sözü edilen dersin 11 ile 12. sınıf seviyelerinde haftada birer ya da ikişer saat işlendiği saptanmıştır. "Dinî Mûsikî" dersinin öğretim programına yönelik gerçekleştirilen detaylı analizler neticesinde ise hem Cami mûsikîsi hem de Tekke mûsikîsi formlarının sıklıkla yer aldığı saptanmıştır.

Yapılan incelemeler ve analizler neticesinde, çalışmanın alt problemlerinden hareketle sonuçlar, alt başlıklar halinde sunulmuştur.

Lise Türlerindeki Müzik Ders Saatleri

Araştırma kapsamında yapılan analizler neticesinde, lise türünde faaliyet gösteren eğitim kurumlarının tamamında ve neredeyse tüm sınıf düzeylerinde müzik dersine yer verildiği, bununla birlikte dinî mûsikî dersine yalnızca Güzel Sanatlar Liselerinin 12. sınıf düzeyi ile Anadolu İmam Hatip Liseleri'nin 11 ve 12. sınıf düzeylerinde seçmeli ders olarak yer verildiği belirlenmiştir. Müzik dersinin haftada iki saat olması, öğrencilere teoriğin yanı sıra uygulamalı olarak da öğretilmesi gereken kazanımlar olması sebebiyle düşük gibi gözükse de diğer derslerin haftalık ders saatleri incelendiğinde müzik dersinin haftalık ders saati kabul edilebilir bir düzeyde görülürken, dinî mûsikî dersine okul türü açısından verilen değerin düşüklüğü dikkat çekicidir.

Lise Türlerindeki Dini Müzik İle İlgili İçerikler

Çalışma kapsamında belirlenen alt problemler çerçevesinde dinî mûsikî dersine; Anadolu Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Fen Liseleri ile Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri müfredatlarında yer verilmediği, bununla birlikte sözü edilen lise türlerinde okutulmakta olan müzik dersleri kapsamında dinî mûsikî formlarına yer verildiği sonucuna erişilmiştir. Bunun yanı sıra, Güzel Sanatlar Liseleri ile Anadolu İmam Hatip Liseleri çerçevesinde verilmekte olan seçmeli Türk İslam Mûsikîsi ve Dinî Mûsikî derslerinde öğrencilere ciddi anlamda dinî mûsikî formları hakkında bilgiler sunulduğu sonucuna erişilmiştir.

Lise Türlerindeki Dini Müzik Formları

Çalışmada; ortaöğretim kademesi kapsamında hizmet veren eğitim kurumu türlerinden Anadolu Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Fen Liseleri, Spor Liseleri ve Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde sunulan "Müzik" dersi için hazırlanmış olan öğretim programında dinî mûsikî formlarından ezan, mevlid, ilahi ve salat-ı ümmiye'ye yer verildiği, Güzel Sanatlar Liseleri kapsamında sadece 12. sınıf düzeyinde okutulmakta olan "Türk İslam Mûsikîsi" dersine yönelik hazırlanmış olan öğretim programının analizlerinde, öğretim programı kapsamında dinî mûsikî formları üzerinde sıklıkla durulduğu ve bir senelik programda sene boyunca öğrencilere verilmesi planlanmış olan kazanımlarda dinî mûsikî formlarına yer verildiği, son olarak ise Anadolu İmam Hatip Liseleri kapsamında "Dinî Mûsikî" ismiyle sunulmakta olan dersin 2014 senesinde hazırlanan öğretim programına göre bilhassa Cami Mûsikîsi ile Tekke Mûsikîsi formlarına yoğun bir şekilde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Ulaşılan sonuçlardan hareketle, çalışmayla ilişkili öneriler, konuyla ilgili çalışma yapan ya da yapmayı düşünen araştırmacılar ile uygulamacılara yönelik olacak biçimde sunulmuştur.

İlerideki Araştırmalar İçin Öneriler

Dinî mûsikî alanında Türkiye'de gerçekleştirilmiş olan akademik çalışmaların nicelik olarak son derece sınırlı olduğu ortadadır. Bu kapsamda, alana ilişkin farkındalığın genişlemesi ve özellikle dinî mûsikî eğitimlerinin ne derece önemli olduğunun daha iyi bir biçimde anlaşılması amacıyla alana ilişkin akademisyenlerin ve ilgi duyanların yapacağı teorik ve pratik yönlü çalışmaların sayısının arttırılmasının fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Dinî Mûsikî dersine verilmekte olan ehemmiyetin, halen arzu edilen seviyede olmadığı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle, Dinî Mûsikî dersinin sadece Anadolu İmam Hatip Liselerinin 11 ile 12. sınıf seviyelerinde

verilmesi, diğer sınıf seviyelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin bu eğitimlerden mahrum kalmasına neden olmaktadır. Bu hususta çalışmalar gerçekleştirmekte olan kurum ve kuruluşların, Dinî Mûsikî dersinin en azından Anadolu İmam Hatip Liselerinin 9. sınıf seviyesinden başlanacak biçimde planlamasını yapmaları önerilmiş, böylece öğrencilerde dinî mûsikî formlarına ilişkin birikimi ve bilgiyi arttırarak mezun olabilmelerinin daha fazla yarar sağlayacağı düşünülmüştür.

Uygulamacılar İçin Öneriler

Süreç içerisinde temel müzik eğitimlerini alan ve yükseköğretim düzeyinde bu alanda uzmanlaşarak öğretmen olan kişilerin, uzmanlıklarıyla ilgili alanlarda (Dinî Mûsikî, Batı Müziği gibi) eğitimler verdikleri düşüncesinden hareketle, bu eğitimlerin gelecek kuşaklara müzik eğitimini öğretme noktasında ne derece önemli olacağı açıktır. Türkiye'de yükseköğretim bünyesinde faaliyet gösteren eğitim fakültelerinde sunulan müzik eğitimlerinin Batı Müziği içerikli bir eğitim yoğunluğuna sahip olduğu söylenebilir. Buna göre; Türk gelenek ve göreneklerini, kültürünü, İslâmiyet inancını niteliksel olarak daha ayrıntılı bir biçimde tanıtan, bu çerçevede öğretmenlerin yetiştirilmesine katkı sunan dinî mûsikî eğitimlerinin ülke genelinde yaygın bir hale getirilmesi gerekliliği düşünüldüğünde, konuya yönelik farkındalığın arttırılması çalışmalarına ağırlık verilmesi önerilmiştir.

Din eğitimi hususunda yetiştirilen kişilere temel anlamda müzik eğitimlerinin devamlı ve sistemli bir şekilde verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Böylelikle, estetik endişeleri bulunan dinî mûsikî icracılarının toplum geneline örnek olabileceği düşünülmüş ve önerilmiştir.

Din adamının yetiştirilmesi süreci içerisinde dinî mûsikînin oldukça mühim bir konumda bulunduğu söylenebilir. Buna göre, sözü edilen süreç içerisinde, dinî mûsikî eğitimlerine gerekli olan değerin verilmesi gereklidir. Bunun yanı sıra, din adamı olmak amacıyla eğitimler alan kişilere dinî mûsikî aracılığı ile ses eğitimlerinin verilmesinin de oldukça yararlı olacağı bilinmektedir. Söz konusu eğitimden faydalanan din adamlarının, gerek manevi gerekse kültürel miras olan tasavvufi geleneğin çeşitlenmesine ve manevi birikimlerin derinleşmesine katkı sunacağı düşünülerek önerilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılığı

Çalışma;

- Türkiye'deki eğitim kurumlarının her kademesinde okutulan müzik dersi öğretim programlarıyla,
- 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulmakta olan müzik dersi öğretim programlarıyla,
- Müzik dersi öğretim programlarında yer alan dinî mûsikî ögeleriyle,
- Araştırma için gerekli olduğu düşünülen ve ulaşılabilen her türlü basılı/yazılı/görsel/sesli kaynaklar ile sınırlandırılmıştır.

Bilgilendirme

Araştırma kapsamında yazarlar arasında hiçbir çıkar çatışması olmamıştır. Çalışma, sorumlu yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiş, araştırmanın ikinci yazarı olan tez danışmanı, tez yazım sürecinde sorumlu yazara her noktada bilgisiyle destek olmuştur. Çalışmaya dair herhangi bir etik kurul onayı alınmamıştır.

Yazar Özgeçmişi

Serdar çevik, enstrüman eğitimine 1997 yılında başladı. TRT ve Kültür Bakanlığı gençlik korolarında görev aldı. 2012 yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği lisans eğitiminden, 2024 yılında Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Eğitimi alanında yüksek lisans eğitiminden mezun oldu. Serdar Çevik, birçok kurum ve kuruluşlar ile müzik grupları dahilinde konserler ve dinletiler vermiştir. 2012 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığının çeşitli kademelerinde yöneticilik ve öğretmenlik yapan Serdar Çevik, öğretmenlik görevini sürdürmektedir. Kurum: Cizre İsmail Ebul-İz Bilim ve Sanat Merkezi E-mail: serdarcevik84@gmail.com ORCID: 0000-0001-8981-4139
AcademiaEdu: https://independent.academia.edu/%C3%87EV%C4%B0KSerdar
Researchgate: https://www.researchgate.net/profile/Serdar-Cevik-3?ev=hdr_xprf

Dr. **Metin Buzduğu**, 2006 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzik Bölümü lisans eğitiminden, 2009 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik alanında yüksek lisans eğitiminden mezun olduktan sonra 2016 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik alanında Sanatta Yeterlilik programını tamamladı. 2017 yılından itibaren Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde Doktor Öğretim Üyeliği görevini sürdürmektedir.

Kurum: Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı E-mail: mbuzdugu@kastamonu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6298-7603

AcademiaEdu: http://independent.academia.edu/MetinBuzduğu

Researchgate: https://www.researchgate.net/profile/Metin-Buzdugu

Kaynaklar

Ak, A.Ş. (1994). XX. yüzyıla kadar Fransa'da müzikoterapi uygulamaları ve Türk-İslam tedavi metodlarının Avrupa'ya tesirleri. (Yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi.

Ak, A.Ş. (2006). Avrupa ve Türk İslam medeniyetinde müzikle tedavi tarihi gelişim ve uygulamaları. Ötüken Yayıncılık.

Angelucci, F., Ricci, E., Padua, L., Sabino, A., & Tonali, P.A. (2007). Music exposure differentially alters the levels of brain-derived neurotrophic factor and nerve growth factor in the mouse hypothalamus, Neuroscience Letters, 429, 152–155.

Can, K. (2000). Müziğin gücü, Sızıntı Aylık İlim Kültür Dergisi, 256.

Cangal, N. (2008). Müzik formları. (2. Baskı). Arkadaş Yayınevi.

Çalışkan, H. (2014). Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin form bilgilerinin eserleri icra etme üzerinde etkisi. (Yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi.

Demirci, M. (2017). Türk dînî mûsikîsi. Otto Yayınevi.

Deniz, L., Deniz, J., Can, Ü.K. ve Grançer Okay, N. (2010). Müzik eğitimi alanında genel bir değerlendirme lisansüstü tez bibliyografyası (2000-2004). 1. Baskı. Maya Akademi

Ekiz, D. (2015). Bilimsel araştırma yöntemleri. Anı Yayıncılık.

Fukui, H. ve Toyoshima, K. (2008). Music facilitate the neurogenesis, regeneration and repair of neurons. Medical Hypotheses, 71, 765–769.

İslamoğlu, A. H. (2009). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Beta Yayınları.

İşkey, M. (2008). Anjiografi işlemi öncesi ve işlem sırasında müzik dinlemenin bireylerin anksiyete düzeyi ve yaşam bulgularına etkisi. (Yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi.

Jonge, F. H., Boleiji, H., Baars, A. M., Dudink, S., & Spruijt, B. M. (2008). Music during play-time: Using context conditioning as a tool to improve welfare in piglets. Applied Animal Behaviour Science, 115, 138-148.

Karahan, S. (2006). Tarihsel süreç içerisinde Türklerde müzikle terapi. (Yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi.

Karışman, F.Z. (2023). Türkiye'deki üniversitelerde Türk din musikisi eğitimi verilen yüksek lisans ve doktora programlarında 1982-2020 yılları arasında hazırlanan tezler üzerine bir inceleme. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi.

Özalp, M. N. (1992). Türk mûsikîsi beste formları. TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın Müdürlüğü.

Özalp, M.N. (2000). Türk mûsikîsi tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Papoutsoglou, S. E., Karakatsouli, N., Louizos, E., Chadio, S., Kalogiannis, D.,. Dalla, C., Polissidis, A., & Papadopoulou-Daifoti, Z. (2007). Effect of Mozart's music (Romanze-Andante of "Eine Kleine Nacht Musik", sol major, K525) stimulus on common carp (Cyprinus carpio L.) physiology under different light conditions, Aquacultural Engineering, 36(1), 61-72.

Sevinç, M. (2017). İmam hatip liselerinde dinî mûsikî eğitiminin tarihsel süreci ve öğretim programlarının karşılaştırılması, Journal of Faculty of Theology of Bozok University, 11, 153-184.

Sezgin, B. S. (1991). Dînî mûsikî. İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuarı Ders Notları.

Şenel, N. (1982). Müzik biçimleri. Yayınlanmamış Ders Notları. Marmara Üniversitesi.

Tıraçşı, M. (2018). Türk din mûsikîsi terim ve türlerinin tasnifine dair farklı bir deneme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(5), 204-217.

Uetake, K., Hurnik, J. F., & Johnson, L. (1997). Effect of music on voluntary approach of dairy cows to an automatic milking system. Applied Animal Behaviour Science, 53, 175-182.

URL-1 http://www.turkishmusicportal.org/tr/turk-muzigi-turleri/klasik-turk-muzigi-formlar.

Vasantha, L., A. Jeyakumar, & M. A. Pitchai (2003). Influence of music on the growth of Koi Carp, Cyprinus carpio (Pisces: Cyprinidae), NAGA: World Fish Center Quarterly, 26(4), 25-26.

Yayla, F. (1999). Eğitim fakültesi müzik eğitimi bölümü ana çalgı viyola eğitiminde kullanılan metodların incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (5.baskı). Seçkin Yayınevi.

Ek1. Öğretim programları

ANADOLU LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
DERSLER			9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
ORTAK DERSLER		TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI	5	5	5	5
		DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	2	2	2	2
		TARİH	2	2	2	-
		T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	-	2
		COĞRAFYA	2	2	-	-
		MATEMATİK	6	6	-	-
		FİZİK	2	2	-	-
		KİMYA	2	2	-	-
		BİYOLOJİ	2	2	-	-
		FELSEFE	-	2	2	-
		BİRİNCİ YABANCI DİL	4	4	4	4
		İKİNCİ YABANCI DİL	2	2	2	2
		BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR	2	2	2	2
		GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK	2	2	2	2
		SAĞLIK BİLGİSİ VE TRAFİK KÜLTÜRÜ	1	-	-	-
ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI			34	35	21	19
SEÇMELİ DERSLER	DİL VE ANLATIM	SEÇMELİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (2)	-	-	(3) (5)	(3) (5)
		DİKSİYON VE HİTABET (1)	-	-	1	1
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	OSMANLI TÜRKÇESİ (3)	2	2	2	2
		TEMEL MATEMATİK (2)	-	-	2	2
		SEÇMELİ MATEMATİK (2)	-	-	6	6
		SEÇMELİ FİZİK (2)	-	-	4	4
		SEÇMELİ KİMYA (2)	-	-	4	4
		SEÇMELİ BİYOLOJİ (2)	-	-	4	4
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
		MATEMATİK TARİHİ VE UYGULAMALARI (3)	-	2	2	2
		FEN BİLİMLERİ TARİHİ VE UYGULAMALARI (3)	-	3	3	3
	SOSYAL BİLİMLER	SEÇMELİ TARİH (1)	-	-	(2) (4)	(2) (4)
		TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ (1)	-	-	(2) (4)	(2) (4)
		İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ (1)	2	2	2	2
		İSLAM BİLİM TARİHİ (1)	-	2	2	2
		ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ (1)	-	-	-	(2) (4)
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	-	(2) (4)	(2) (4)
		PSİKOLOJİ (1)	-	-	2	2
		SOSYOLOJİ (1)	-	-	2	2
		MANTIK (1)	-	-	2	2
		BİLGİ KURAMI (1)	(1) (2)	-	-	-
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI (1)	1	1	1	1
		İŞLETME (1)	-	-	2	2
		EKONOMİ (1)	-	-	2	2
		GİRİŞİMCİLİK (1)	-	-	1	1
		YÖNETİM BİLİMİ (1)	-	-	2	2
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER (1)	-	-	2	2
	DİN, AHLAK VE DEĞERLER	KUR'AN-I KERİM (4)	2	2	2	2
		PEYGAMBERİMİZİN HAYATI (4)	2	2	2	2
		TEMEL DİNİ BİLGİLER (2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (4)	(2) (4)	(2) (4)	(2) (10)	(2) (10)
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL (4)	(2) (4)	(2) (4)	(2) (4)	(2) (4)
		YABANCI DİLLER EDEBİYATI (4)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	SEÇMELİ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR (4)	2	2	2	2
		SOSYAL ETKİNLİK (4)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
	GÜZEL SANATLAR	SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR (4)	2	2	2	2
		SEÇMELİ MÜZİK (4)	2	2	2	2
		SANAT TARİHİ (1)	2	2	2	2
		DRAMA (1)	1	1	1	1
	BİLİŞİM	BİLGİSAYAR BİLİMİ (2)	2	2	2	2
		PROJE HAZIRLAMA (1)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
SEÇİLEBİLECEK DERS SAATİ SAYISI			5	4	18	20
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME			1	1	1	1
TOPLAM DERS SAATİ			40	40	40	40

Fotoğraf 1. Anadolu liseleri için haftalık ders saati çizelgesi

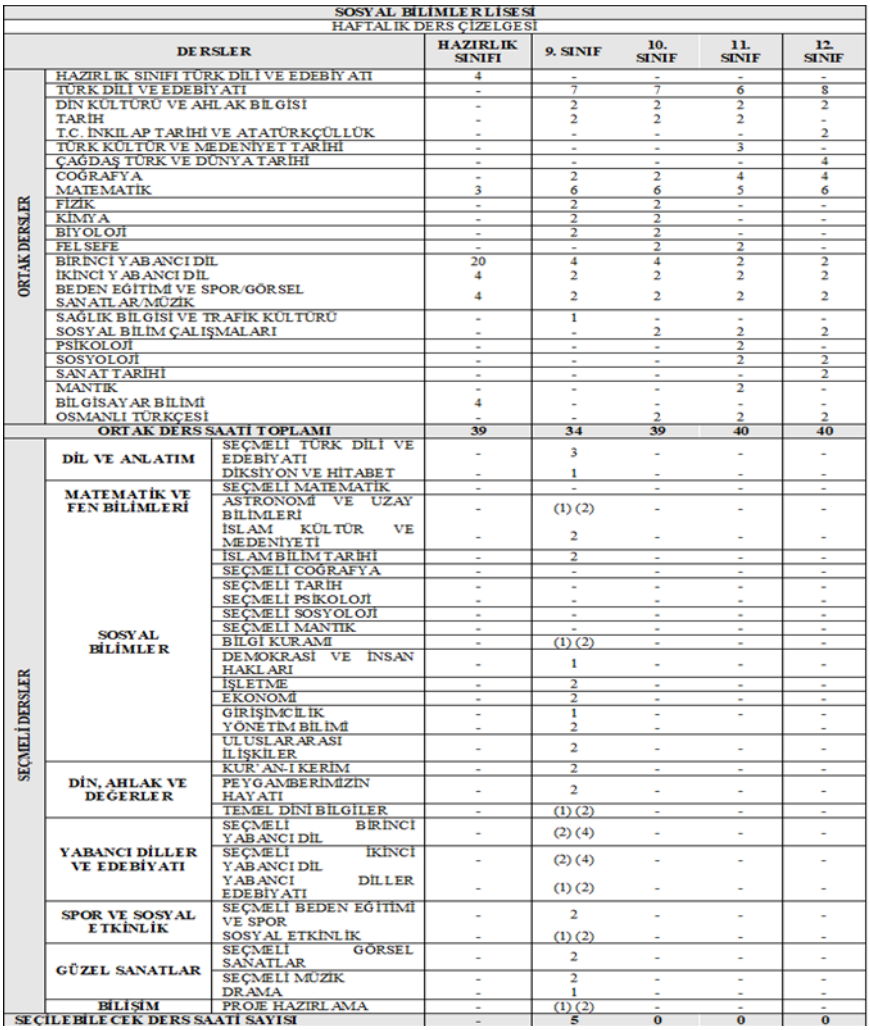

SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ

	DERSLER		HAZIRLIK SINIFI	9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
ORTAK DERSLER	HAZIRLIK SINIFI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		4	-	-	-	-
	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		-	7	7	6	8
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ		-	2	2	2	2
	TARİH		-	2	2	2	-
	T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK		-	-	-	-	2
	TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ		-	-	-	3	-
	ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ		-	-	-	-	4
	COĞRAFYA		-	2	2	4	4
	MATEMATİK		3	6	6	5	6
	FİZİK		-	2	2	-	-
	KİMYA		-	2	2	-	-
	BİYOLOJİ		-	2	2	-	-
	FELSEFE		-	-	2	2	-
	BİRİNCİ YABANCI DİL		20	4	4	2	2
	İKİNCİ YABANCI DİL		4	2	2	2	2
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR/GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK		4	2	2	2	2
	SAĞLIK BİLGİSİ VE TRAFİK KÜLTÜRÜ		-	1	-	-	-
	SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI		-	-	2	2	2
	PSİKOLOJİ		-	-	-	2	-
	SOSYOLOJİ		-	-	-	2	2
	SANAT TARİHİ		-	-	-	-	2
	MANTIK		-	-	-	2	-
	BİLGİSAYAR BİLİMİ		4	-	-	-	-
	OSMANLI TÜRKÇESİ		-	-	2	2	2
ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI			**39**	**34**	**39**	**40**	**40**
SEÇMELİ DERSLER	**DİL VE ANLATIM**	SEÇMELİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI	-	3	-	-	-
		DİKSİYON VE HİTABET	-	1	-	-	-
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	SEÇMELİ MATEMATİK	-	-	-	-	-
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ	-	(1) (2)	-	-	-
		İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ	-	2	-	-	-
	SOSYAL BİLİMLER	İSLAM BİLİM TARİHİ	-	2	-	-	-
		SEÇMELİ COĞRAFYA	-	-	-	-	-
		SEÇMELİ TARİH	-	-	-	-	-
		SEÇMELİ PSİKOLOJİ	-	-	-	-	-
		SEÇMELİ SOSYOLOJİ	-	-	-	-	-
		SEÇMELİ MANTIK	-	-	-	-	-
		BİLGİ KURAMI	-	(1) (2)	-	-	-
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI	-	1	-	-	-
		İŞLETME	-	2	-	-	-
		EKONOMİ	-	2	-	-	-
		GİRİŞİMCİLİK	-	1	-	-	-
		YÖNETİM BİLİMİ	-	2	-		-
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER	-	2	-	-	-
	DİN, AHLAK VE DEĞERLER	KUR'AN-I KERİM	-	2	-	-	-
		PEYGAMBERİMİZİN HAYATI	-	2	-	-	-
		TEMEL DİNİ BİLGİLER	-	(1) (2)	-	-	-
	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL	-	(2) (4)	-	-	-
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL	-	(2) (4)	-	-	-
		YABANCI DİLLER EDEBİYATI	-	(1) (2)	-	-	-
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	SEÇMELİ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR	-	2	-	-	-
		SOSYAL ETKİNLİK	-	(1) (2)	-	-	-
	GÜZEL SANATLAR	SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR	-	2	-	-	-
		SEÇMELİ MÜZİK	-	2	-	-	-
		DRAMA	-	1	-	-	-
	BİLİŞİM	PROJE HAZIRLAMA	-	(1) (2)	-	-	-
SEÇİLEBİLECEK DERS SAATİ SAYISİ			-	**5**	**0**	**0**	**0**

Fotoğraf 2. Sosyal Bilimler Liseleri için haftalık ders saati çizelgesi

FEN LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ							
	DERSLER		Hazırlık Sınıfı	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
ORTAK DERSLER	HAZIRLIK SINIFI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		4	-	-	-	-
	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		-	5	5	5	5
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ		-	2	2	2	2
	TARİH		-	2	2	2	-
	T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK		-	-	-	-	2
	COĞRAFYA		-	2	2	-	-
	HAZIRLIK SINIFI MATEMATİK		3	-	-	-	-
	FEN LİSESİ MATEMATİK		-	6	6	6	6
	FEN LİSESİ FİZİK		-	2	2	4	4
	FEN LİSESİ KİMYA		-	2	2	4	4
	FEN LİSESİ BİYOLOJİ		-	2	2	4	4
	FELSEFE		-	-	2	2	-
	BİRİNCİ YABANCI DİL		20	4	4	4	4
	İKİNCİ YABANCI DİL		4	-	-	-	-
	BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE YAZILIM		4	-	-	-	-
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR		2	2	2	2	2
	GÖRSEL SANATLAR VE MÜZİK		2	2	2	-	-
	SAĞLIK BİLGİSİ VE TRAFİK KÜLTÜRÜ		-	1	1	1	1
ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI			**39**	**32**	**33**	**35**	**33**
SEÇMELİ DERSLER	**AKADEMİK ÇALIŞMALAR**	SEÇMELİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (2)	-	-	-	(2) (3)	(3) (4)
		SEÇMELİ TARİH (1)	-	-	-	(2) (3)	(2) (4)
		ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ	-	-	-	-	(2) (4)
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	-	-	(2) (3)	(2) (4)
		PSİKOLOJİ (1)	-	-	-	2	2
		SOSYOLOJİ (1)	-	-	-	2	2
		MANTIK (1)	-	-	-	2	2
		SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	-	(2) (3)	(2) (3) (4)
	İNSAN, TOPLUM VE BİLİM	FEN BİLİMLERİ UYGULAMALARI (2)	-	-	-	(2) (3)	(2) (3)
		MATEMATİK UYGULAMALARI (2)	-	-	-	(2) (3)	(2) (3)
		GENETİK BİLİMİNE GİRİŞ (1)	-	-	-	(2) (3)	(2) (3)
		TIP BİLİMİNE GİRİŞ (1)	-	-	-	(2) (3)	(2) (3)
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	-	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
		SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI (2)	-	(2) (3)	(2) (3)	(2) (3)	(2) (3)
		BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE YAZILIM (4)	-	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)
		PROJE TASARIMI VE UYGULAMALARI (4)	-	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)	(2) (3)	(2) (3) (4)
		DÜŞÜNME EĞİTİMİ (1)	-	(1) (2)	(1) (2)	-	-

Fotoğraf 3. Fen Liseleri için haftalık ders saati çizelgesi

SPOR LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ					
	DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
ORTAK DERSLER	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		5	5	5	5
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ		2	2	2	2
	TARİH		2	2	2	-
	T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK		-	-	-	2
	COĞRAFYA		2	2	-	-
	MATEMATİK		6	5	-	-
	FİZİK		2	2	-	-
	KİMYA		2	2	-	-
	BİYOLOJİ		2	2	-	-
	FELSEFE		-	2	2	-
	YABANCI DİL		2	2	2	2
	GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK		2	1	2	2
	SAĞLIK BİLGİSİ VE TRAFİK KÜLTÜRÜ		1	-	-	-
	TEMEL SPOR EĞİTİMİ		3	-	-	-
	SPOR ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ		-	-	2	-
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR TARİHİ		-	-	-	2
	ANTREMAN BİLGİSİ		-	-	-	2
	ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ		-	-	-	1
	SPORCU SAĞLIĞI		-	-	2	-
	SPOR YÖNETİMİ VE ORGANİZASYONU		-	-	-	2
	SPOR PSİKOLOJİSİ VE SOSYOLOJİSİ		-	-	-	2
	SPOR VE BESLENME		-	-	2	-
	EĞİTSEL OYUNLAR		2	-	-	-
	GENEL JİMNASTİK		-	2	-	-
	RİTİM EĞİTİMİ VE HALK DANSLARI		-	-	3	-
	ATLETİZM		-	-	2	2
	ARTİSTİK JİMNASTİK		-	-	-	2
	TAKIM SPORLARI		4	4	4	4
	BİREYSEL SPORLAR		-	4	4	4
	SPOR UYGULAMALARI		3	3	3	3
	ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI		**40**	**40**	**40**	**40**
SEÇMELİ DERSLER	DİL VE ANLATIM	SEÇMELİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (2)	-	-	2	2
		DİKSİYON VE HİTABET (1)	-	-	1	1
		OSMANLI TÜRKÇESİ (2)	-	-	2	2
		ORTAK TÜRK EDEBİYATI (1)	-	-	2	2
		TEMEL MATEMATİK (2)	-	-	2	2
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	SEÇMELİ MATEMATİK (2)	-	-	2	2
		SEÇMELİ FİZİK (2)	-	-	2	2
		SEÇMELİ KİMYA (2)	-	-	2	2
		SEÇMELİ BİYOLOJİ (2)	-	-	2	2
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	SOSYAL BİLİMLER	SEÇMELİ TARİH (2)	-	-	2	2
		TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ (1)	-	-	2	2
		İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ (1)	-	-	2	2
		İSLAM BİLİM TARİHİ (1)	-	-	2	2
		ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ	-	-	-	2
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	-	2	2
		PSİKOLOJİ (1)	-	-	2	2
		SOSYOLOJİ (1)	-	-	2	2
		MANTIK (1)	-	-	2	2

Fotoğraf 4. Spor Liseleri için haftalık ders saati çizelgesi

ANADOLU MESLEK VE ANADOLU TEKNİK PROGRAMI HAFTALIK DERS ÇİZELGELERİ						
DERS KATEGORİLERİ	DERSLER	9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF AMP	12. SINIF ATP
ORTAK DERSLER	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI	5	5	5	5	
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	2	2	2	2	
	TARİH	2	2	2	-	
	T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	-	2	
	COĞRAFYA	2	2	-	-	
	MATEMATİK	6	5	-	-	
	FİZİK	2	2	-	-	
	KİMYA	2	2	-	-	
	BİYOLOJİ	2	2	-	-	
	FELSEFE	-	2	2	-	
	YABANCI DİL	5	2	2	2	
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR/GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK	2	2	2	-	
	SAĞLIK BİLGİSİ VE TRAFİK KÜLTÜRÜ	-	-	1	-	
TOPLAM		30	30	16	11	
MESLEK DERSLERİ	MESLEKİ GELİŞİM ATÖLYESİ	2	-	-		Akademik Destek Dersleri
	İŞLETMELERDE MESLEKİ EĞİTİM	-	-	-	24	
AKADEMİK DESTEK DERS SAATİ TOPLAMI		-	-	-	-	31
MESLEK DERS SAATİ TOPLAMI		11	14	17	24	-
SEÇMELİ MESLEK DERS SAATİ TOPLAMI		-	-	9	7	-
SEÇMELİ DERS SAATİ TOPLAMI		2	-		-	
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME		-	1	1	1	
TOPLAM DERS SAATİ		43	43	43	43	

Fotoğraf 5. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri için haftalık ders saati çizelgesi

GÜZEL SANATLAR LİSESİ (MÜZİK) HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ					
	DERSLER	9.SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
ORTAK DERSLER	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI	5	5	5	5
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	2	2	2	2
	TARİH	2	2	2	-
	T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	-	2
	COĞRAFYA	2	2	-	-
	MATEMATİK	6	6	-	-
	FİZİK	2	2	-	-
	KİMYA	2	2	-	-
	BİYOLOJİ	2	2	-	-
	FELSEFE	-	2	2	-
	YABANCI DİL	2	2	2	2
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR/GÖRSEL SANATLAR	2	2	2	2
	SAĞLIK BİLGİSİ VE TRAFİK KÜLTÜRÜ	1	-	-	-
	BATI MÜZİĞİ TEORİ VE UYGULAMASI	2	2	2	2
	TÜRK HALK MÜZİĞİ TEORİ VE UYGULAMASI	-	-	2	2
	TÜRK SANAT MÜZİĞİ TEORİ VE UYGULAMASI	2	2	-	-
	PİYANO	1	1	1	-
	BAĞLAMA	-	1	1	1
	ÇALGI EĞİTİMİ	1	1	2	2
	ÇOK SESLİ KORO	-	2	2	-
	TÜRK HALK MÜZİĞİ KORO	-	-	2	-
	TÜRK SANAT MÜZİĞİ KORO	-	-	-	2
	ÇALGI TOPLULUKLARI	-	-	4	4
	BİLİŞİM DESTEKLİ MÜZİK	-	-	-	2
	TÜRK VE BATI MÜZİĞİ TARİHİ	-	-	-	2
	BİREYSEL SES EĞİTİMİ	-	1	-	-
	DRAMA	-	-	-	2
	MÜZİK KÜLTÜRÜ	-	-	-	2
	TÜRK İSLAM MUSİKİSİ	-	-	-	2
	TÜRK DÜNYASI MÜZİKLERİ	-	-	2	-
	HALK DANSLARI VE MÜZİKLERİ	-	-	2	-
	ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI	**34**	**39**	**35**	**36**

Fotoğraf 6. Güzel Sanatlar Liseleri için haftalık ders saati çizelgesi

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ VE HAZIRLIK SINIFI BULUNAN ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
	DERSLER	HAZIRLIK SINIFI	9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
ORTAK DERSLER	Hazırlık Sınıfı Türk Dili ve Edebiyatı	3	-	-	-	-
	Türk Dili ve Edebiyatı	-	5	5	5	5
	Tarih	-	2	2	2	-
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	2
	Coğrafya	-	2	2	-	-
	Matematik	3	6	6	-	-
	Fizik	-	2	2	-	-
	Kimya	-	2	2	-	-
	Biyoloji	-	2	2	-	-
	Felsefe	-	-	2	2	-
	Yabancı Dil	20	5	2	2	2
	Beden Eğitimi ve Spor / Görsel Sanatlar / Müzik	2	2	1	1	1
	Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü	-	1	-	-	-
	Arapça	-	4	3	-	-
	İkinci Yabancı Dil	7	-	-	-	-
	ORTAK DERSLER TOPLAMI	35	33	29	12	10
MESLEK DERSLERİ	Kur'an-ı Kerim	4	5	4	4	3
	Mesleki Arapça	-	-	-	3	3
	Temel Dini Bilgiler	-	1	-	-	-
	Siyer	-	-	2	-	-
	Fıkıh	-	-	2	-	-
	Tefsir	-	-	-	2	-
	Dinler Tarihi	-	-	-	-	2
	Hadis	-	-	2	-	-
	Akaid	-	-	-	1	-
	Kelam	-	-	-	-	2
	Hitabet ve Mesleki Uygulama	-	-	-	2	-
	İslam Kültür ve Medeniyeti	-	-	-	-	2
	Osmanlı Türkçesi	-	-	1	-	-
MESLEK DERSLERİ TOPLAMI		4	6	11	12	12
SEÇMELİ DERSLER TOPLAMI		-	-	-	16	18
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME		1	1	-	-	-
TOPLAM DERS SAATİ		40	40	40	40	40

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ VE HAZIRLIK SINIFI BULUNAN ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ SEÇMELİ DERSLER						
	DERSLER	HAZIRLIK SINIFI	9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ	Arapça (Metin–Mükâleme) (2)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Fıkıh Okumaları (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Hadis Metinleri (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	İslam Ahlakı (1)	-	-	-	(1)	(1)
	İslam Bilim Tarihi (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	İslam Felsefesi (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	İslam Tarihi (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Kur'an Okuma Teknikleri (2)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Kur'an'ın Ana Konuları (2)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Mesleki Uygulama (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Tasavvuf Kültürü (1)	-	-	-	(1)	(1)
	Tefsir Okumaları (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
TÜRK İSLAM SANATLARI	Klasik Ahlak Metinleri (2)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Dini Musiki (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Ebru (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Hüsn-i Hat (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	Tezhip (1)	-	-	-	(1) (2)	(1) (2)
AKADEMİK ÇALIŞMALAR	Seçmeli Matematik (2)	-	-	-	(3) (4) (5) (6)	(3) (4) (5) (6)
	Temel Matematik (2)	-	-	-	2	2
	Seçmeli Biyoloji (2)	-	-	-	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
	Seçmeli Fizik (2)	-	-	-	(3) (4)	(3) (4)
	Seçmeli Kimya (2)	-	-	-	(3) (4)	(3) (4)
	Türk Dili ve Edebiyatı (2)	-	-	-	(2) (3) (4) (5)	(2) (3) (4) (5)
	Seçmeli Tarih (1)	-	-	-	-	(2) (4)
	Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi (1)	-	-	-	-	(2) (4)
	Seçmeli Coğrafya (2)	-	-	-	(2) (4)	(2) (4)
	Psikoloji (1)	-	-	-	2	2
	Sosyoloji (2)	-	-	-	2	2
	Mantık (1)	-	-	-	2	2
	Seçmeli Birinci Yabancı Dil (2)	-	-	-	(2) (10) (12)	(2) (10) (12)
İNSAN, TOPLUM VE BİLİM	Fen Bilimleri Uygulamaları (2)	-	-	-	(2) (3)	(2) (3)
	Astronomi ve Uzay Bilimleri	-	-	1	(1) (2)	(1) (2)
	Sosyal Bilim Çalışmaları (2)	-	-	(1) (2)	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (3)	-	-	(1) (2)	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
	Proje Tasarımı ve Uygulamaları (3)	-	-	1	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
	Düşünme Eğitimi (1)	-	-	1	1	1
	Demokrasi ve İnsan Hakları (1)	-	-	-	1	1

Fotoğraf 7. Anadolu İmam Hatip Liseleri için haftalık ders saati çizelgesi

Investigation of religious music structures in music programmes taught at high school level in Turkiye

Abstract

The aim of this study is to examine the place and forms of religious music in the curricula of 'Music' and 'Religious Music' courses in the types of educational institutions operating at the secondary education level throughout Turkey. In this direction, Turkish Music forms and Traditional Turkish Music forms were introduced in the study and information about religious music and religious music was given. According to the research questions determined based on the purpose of the study, the descriptive analysis method, which is among the qualitative research methods, was used for the analysis of the data. In the study, the curricula prepared by the Presidency of the Board of Education for the 'Music' and 'Religious Music' courses given in the types of educational institutions at the secondary education level were used. According to the findings obtained, the most striking point according to the types of educational institutions serving at the secondary education level is that the weekly hours of both 'Music' and 'Religious Music' courses are few, and the course is taught only at certain grade levels. When the curricula are analysed, it is determined that religious music forms are frequently included. Based on the results obtained regarding the education of religious music, which is an important tool in the transfer of Turkish culture, traditions and customs to future generations, suggestions are presented.

Keywords: religious music, lesson, teaching programme, form, Turkish music